

KUPKOVÁ, Ivana, ed.: VYBRANÉ KAPITOLY Z TEÓRIE A PRAXE PREKLADU VO VEDÁCH O ČLOVEKU A KULTÚRE. Bratislava: Ústav svetovej literatúry SAV, v. v. i., 2025. 303 s.

Martina Vladovičová

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2026.73.1.10>

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-1880-5197>

Open Access: Licensed under Creative Commons Attribution 4.0 (CC-BY 4.0)

Slovenská translatologická tradícia bola dlhodobo orientovaná predovšetkým na teóriu, dejiny a kritiku umeleckého prekladu, takže texty z oblasti vied o človeku a kultúre zostávali skôr na okraji záujmu. V poslednej dekáde sa však na slovenský knižný trh dostalo hneď niekoľko publikácií, ktoré svedčia o rastúcom vedeckom záujme o dôkladnejšie preskúmanie otázok spätých so špecifikami prekladu textov socio-humanitnovednej povahy. K najvýraznejším výsledkom patrí vydanie *Slovníka prekladateľiek a prekladateľov: vedy o človeku a kultúre* (2024), na ktorý priamo nadväzuje recenzovaná publikácia *Vybrané kapitoly z teórie a praxe prekladu vo vedách o človeku a kultúre*. Podkladom knihy bolo deväť prednášok, ktoré sa uskutočnili na pôde Ústavu svetovej literatúry SAV v rokoch 2023 a 2024 v rámci projektu APVV *Preklad a aspekty recepcie spoločenskovedných a humanitnovedných textov ako kultúrny a literárny transfer v 20. storočí*.

Autori a autorky – Katarína Bednárová, Erika Brtáňová, Nina Cingerová, Valerij Kupka, Ivana Kupková, Mária Kusá, Jana Levická, Katarína Motyková, Ivan Šuša a Jana Truhlářová – prinášajú sondy do teoretických, praktických a recepcných súvislostí prekladu socio-humanitnovedných textov. Editovaná publikácia umožnila zachytiť problematiku prekladu a recepcie z viacerých perspektív

a zároveň v kapitolách uplatniť rôzne metodologické prístupy. Pridanou hodnotou jednotlivých štúdií je záverečné zoskupenie kľúčových pojmov a termínov ako inštrumentária pre ďalší výskum.

Prvú časť publikácie s názvom *Kontexty transferu a preklad vo vedách o človeku a kultúre na Slovensku* tvoria tri kapitoly, z ktorých každá prináša bližší pohľad na samotné podložie prekladu socio-humanitnovedných textov a teoretické a recepcné aspekty prekladu. K. Bednárová uvažuje o otázkach transferu a recepcie vedeckého poznania, vzťahu teoretických konceptov odborného a umeleckého prekladu na Slovensku aj v zahraničnej translatológii. Hľadá teoretické východiská pre skúmanie problematiky a zároveň sa usiluje nájsť vhodný termín na pomenovanie daného typu textov. Vo vlastnom riešení typologického vymedzenia prekladu socio-humanitných a socio-humanitnovedných textov sa inšpirovala québeckým teoretikom a historikom prekladu Jeanom Delislom a francúzskou translatologičkou Tatianou Milliaressi, keď navrhuje používať pojem epistemický preklad pokrývajúci texty, „ktoré rôznym spôsobom a v rôznej intenzite nesú poznávacie obsahy založené na rôznej miere vedeckého poznania a jeho ďalšieho transferu“ (strana 15). K. Bednárová sa dotkla základných konceptov a pojmov kultúrneho a prekladového

transferu. Medzi iným píše o úlohe, ktorú pri realizácii transferu hrajú inštitucionálne praktiky vo vydavateľskej sfére.

Detailnejší pohľad na vývin a špecifiká slovenského vydavateľského prostredia a inštitucionálneho zázemia rozpracovala M. Kusá, ktorá mapuje premeny vydavateľstiev z hľadiska predmetu vydávaných publikácií a ich statusu. Približuje miesto a vplyv ideológie na vydavateľský proces, pričom zaznamenáva rôzne funkcie, ktoré zastával preklad socio-humanitnovednej spisby v 20. storočí.

J. Levická sa venuje otázke jazyka a jeho možnosti a približuje kontexty vývoja slovenskej terminológie ako zásadnej podmienky prekladovej aktivity. Prvá časť publikácie umožňuje zorientovať sa v teoreticko-metodologických východiskách prekladu vo vedách o človeku a kultúre, oboznámiť sa s vydavateľským kontextom, úlohou a stavom slovenskej terminológie. Hoci vzájomné prepojenie týchto východísk zostáva skôr implicitné a nie je programovo rozpracované, predsa prináša obraz o teoretickej báze, z ktorej vychádzajú ďalšie príspevky.

Druhá časť *Teória v praxi* plynulo nadväzuje na problematiku slovenskej terminológie z komparatívneho hľadiska. J. Truhlárová vo štvrtjej kapitole poukazuje na to, ako sa rozdielna kultúrna a literárnovedná tradícia vo francúzskom a slovenskom myslení podpisala na nekompatibilitu mnohých literárnovedných termínov, keďže „skutočnosti, ktoré označujú, sa myslia rôzne a existujúce pojmy majú často rôzne významové odtiene“ (strana 117). Tento fakt autorka ilustruje na analýze problémov recepcie a terminológie textov francúzskej novej kritiky.

Jednou z najinštruktívnejších kapitol publikácie je štúdia K. Motykovej a N. Cingrovej o využití diskurznej analýzy na skúmanie dejín prekladu. Autorky sa zameriavajú na analýzu recenzií prekladov z oblasti filozofie a hľadajú odpoveď na otázku, ako sa v štyridsiatych a päťdesiatych rokoch 20. storočia dominantná ideológia podpísala na obraze

prekladu, prekladateľa a preložených diel. Prakticky zameraná je aj kapitola I. Kupkovej, ktorá poukazuje na úskalia prepisu antroponým z ruskej cyriliky do slovenskej latinky v neumeleckých textoch.

Posledná trojica príspevkov je zoskupená v časti *Recepčné súvislosti*. Špecifiká recepcie antickej literárnej kultúry na Slovensku približuje E. Brtáňová. I. Šuša sa venuje prekladovej recepcii tej časti tvorby Umberto Eca, ktorú možno zaradiť do oblasti vied o človeku a kultúre a ktorá bola doposiaľ na Slovensku málo reflektovaná. V záverečnej kapitole V. Kupka analyzuje preklady názvov diel ruskej náboženskej filozofie. Upozorňuje na dôležitosť voľby adekvátneho prekladu kľúčových filozofických pojmov, keďže „prekladateľ filozofického textu je sprostredkovateľom celého systému ideí, ktorý budú jeho čitatelia [...] ďalej aktívne používať“ (strana 280) a významové posuny môžu narušiť myšlienkový odkaz filozofického systému autora.

Príspevok V. Kupku svojim dôrazom na praktické dôsledky terminologických rozhodnutí prirodzene nadväzuje na problematiku rozpracovanú v druhej časti knihy. Dalo by sa preto uvažovať o jeho zaradení do predchádzajúceho celku, ktorým by sa síce mierne narušilo proporčné rozloženie štúdií, no zároveň by sa podporil plynulý tematický prechod a posilnila vnútorná koherencia publikácie.

Práve súvislým čítaním editovanej knihy sa do popredia dostávajú mnohé súvislosti prekladového transferu a recepcie socio-humanitnovedných textov v rôznych jazykových, kultúrnych a historických kontextoch. Rozmanitosť kontextov pravdepodobne zapríčinila, že nie všetky kapitoly dosahujú rovnakú analytickú hĺbku. Autori a autorky však spoločne nachádzajú vyváženosť medzi odborným diskurzom a čitateľskou prístupnosťou textu pre neodbornú verejnosť (napríklad vysokoškolských študentov translatológie či iných disciplín).

Publikácia prispieva k systematickému výkladu teórie a dejín prekladu socio-huma-

roč. 73, 2026, č. 1
104 nitnovedných textov na Slovensku. Zároveň ponúka východisko pre ďalší výskum širšieho spektra vedeckých pracovníkov a predstavuje cenný zdroj poznatkov pre aktívnych prekladateľov.

Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-21-0198.

Mgr. Martina Vladovičová
Ústav svetovej literatúry SAV, v. v. i.
Dúbravská cesta 9
841 04 Bratislava
Slovenská republika
E-mail: martina.vladovicova@savba.sk